

Botsproef Staldering

incl. Verordening natuurbescherming

Frits van der Schans – Erik van Well (CLM)
Paul Bens – Jos de Groot (DLV Advies)

Botsproef Staldering

incl. Verordening natuurbescherming

Botsproef Staldering

incl. Verordening natuurbescherming

Auteurs: **Frits van der Schans – Erik van Well (CLM Onderzoek & Advies)**

Paul Bens – Jos de Groot (DLV Advies)

Abstract: Met deze botsproef is verkend hoe veehouders zullen gaan reageren op het voorgenomen beleid van Provincie Noord-Brabant ten aanzien van Staldering en Verordening natuurbescherming. Daarbij waren de hoofdvragen: "Op welke wijze houden veehouders (en hun adviseurs) rekening met en hoe zullen zij reageren op deze beleidsvoornemens en wat betekent dat voor de ontwikkeling van verschillende type bedrijven?".

Uit reacties van veehouders en hun adviseurs blijkt dat staldering voor veel bedrijven een beperkte impact heeft, maar dat de aangescherpte ammoniakemissienormen een grote impact hebben; zowel qua financiering als bedrijfseconomisch rendement. Om de effecten van het voorgenomen beleid te verminderen zijn een aantal concrete suggesties naar voren gebracht.

De uitkomsten van deze studie worden door Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten meegenomen bij het opstellen van en de besluitvorming over de beleidsvoorstellen Staldering en Verordening natuurbescherming.

Inhoud

Samenvatting	6
1 Inleiding	9
1.1 Doel	9
2 Achtergrond en doel van het beleid	10
3 Het maatregelenpakket	13
3.1 Staldering	13
3.2 Verordening natuurbescherming	14
3.3 Mestbewerking	14
3.4 Flankerend beleid	15
4 Opzet Botsproef	16
4.1 Beschrijving voorgenomen beleid	16
4.2 Individueel uitvoeren	16
4.3 Plenaire presentatie resultaten en groepsreflectie	17
4.4 Uitvoering	17
5 Reactie op Botsproef	18
5.1 Respons	18
5.2 Houding van en sfeer onder veehouders en adviseurs	18
6 Effecten van beleidsvoornemens	19
6.1 Belangrijkste effecten voorgenomen beleid	19
6.2 Staldering	20
6.3 Verordening natuurbescherming	22
6.4 Mestbewerking	23
6.5 Maatwerk bouwblokken	24
6.6 Flankerend beleid	24
7 Suggesties voor beleidsvoornemens	26
7.1 Staldering	26
7.2 Verordening natuurbescherming	28
7.3 Mestbewerking	29
7.4 Flankerend beleid	30
Bijlage 1 Toelichting en Vragenlijst Botsproef	32

Samenvatting

Provincie Noord-Brabant wil een beeld krijgen van de praktische impact van het voorgenomen beleid ten aanzien van staldering en stikstof (Verordening natuurbescherming). Welke maatregelen zullen veehouders gaan nemen, welke effecten hebben die maatregelen op de bedrijfsvoering en welke suggesties leven er ten aanzien van dit voorgenomen beleid. Om dit inzicht te krijgen is CLM Onderzoek & Advies en DLV Advies gevraagd het voorgenomen beleid voor te leggen aan veehouders en adviseurs; Botsproef Staldering incl. Verordening natuurbescherming. De centrale vraag in de botsproef was: "Op welke wijze houden veehouders en hun adviseurs rekening met en zullen zij reageren op de beleidsvoornemens en wat betekent dat voor de ontwikkeling van verschillende type bedrijven?".

Het voorgenomen beleid is voorgelegd aan twee groepen veehouders (in de gemeenten Reusel de Mierden en Boekel) en aan adviseurs die actief zijn op verschillend terrein (veevoeding, ruimtelijke ontwikkeling, bedrijfseconomie, accountancy en financiering). In de eerste ronde is veehouders en adviseurs gevraagd om schriftelijke reacties ten aanzien van de effecten van het beleid voor de eigen bedrijven en voor voorbeeldbedrijven. In een tweede ronde zijn de resultaten besproken om zo de achtergronden van de effecten op de bedrijfsvoering duidelijk te krijgen.

Houding en sfeer

De voorgenomen voorstellen worden gezien als een zoveelste verzwaring van de eisen aan de veehouderij met bijgevolg een kostenverhoging. Dit staat haaks op de behoefte aan een stabiel ondernemersklimaat. Daarbij vinden veehouders die voorop lopen en de afgelopen jaren hebben geïnvesteerd in een duurzamere bedrijfsvoering het demotiverend om nu opnieuw te moeten investeren. Hierdoor hebben zij het gevoel te worden benadeeld ondanks dat ze voorop lopen. Het beeld is dat de veehouders die zijn achtergebleven hierdoor uiteindelijk minder zwaar worden getroffen.

Staldering

Het instrument staldering als zodanig roept relatief weinig discussie op, maar wel de voorgestelde invulling van staldering waardoor veehouders zelf op een vrije markt de stalderingsruimte moeten verwerven. Dat zorgt voor fors extra kosten met als gevolg dat de afweging tussen uitbreiden van de eigen locatie (en stalderen) en het opkopen van een nevenlocatie (zijwaarts uitbreiden) vaker ten gunste van het zijwaarts uitbreiden zal uitvallen.

Door de extra kosten vanwege staldering is minder budget en investeringsruimte beschikbaar voor verduurzaming van de veehouderij. Een ander kritisch punt is dat de opbrengsten van staldering bij stoppende veehouders terecht komen. Het advies van veehouders en adviseurs is dan ook de kosten van staldering zo laag mogelijk te houden. Een voorbeeld dat is genoemd, is het aanbod voor staldering zo groot mogelijk te maken door lege stallen en ruimte voor ruimte te combineren met staldering.

De regio-indeling leidt tot soms hinderlijke grenseffecten. Zo kan bijvoorbeeld een bedrijf met locaties in verschillende regio's niet binnen het bedrijf met eigen locaties stalderen. Ook kunnen nabijgelegen veehouders met hun bedrijven aan weer-

zijde van een regiogrens, niet onderling staldere. Voorstel is om naast of in plaats van een regio indeling te werken met een straal rondom een locatie om zo de mogelijkheden voor staldering te verruimen.

Verordening natuurbescherming

De voorgenomen aanpassing van de Verordening natuurbescherming betekent dat er eerder en meer (vanwege hogere eisen emissiebeperking) moet worden geïnvesteerd. Veel bedrijven hebben via het intern salderen nog stallen met oude stalsystemen en moeten die nu versneld aanpassen. Daar is in de investeringsplanning niet voorzien. Ook bedrijven die wel hebben geïnvesteerd in reductie van de ammoniakemissie maar nog niet in elke stal aan de nieuwe eindnormen voldoen, moeten op korte termijn investeren. Door dit nieuwe beleid hebben bedrijven met weinig eigen vermogen (bijvoorbeeld recent overgenomen of geïnvesteerd) een financieringsprobleem.

Ondernemers geven aan dat zij gezien de kosten voor emissiereductie zullen kiezen voor de goedkoopste oplossing. Dit betekent een enkelvoudige luchtwasser voor ammoniak in plaats van een combi-wasser die ook de emissie van geur en fijnstof beperkt. De afweging om de geuremissie niet te beperken wordt versterkt doordat een vermindering van de geuremissie nu de ruimte voor ontwikkeling in de toekomst kan beperken.

Tot slot hebben veehouders en adviseurs grote twijfels bij de uitvoerbaarheid, gezien de doorlooptijd van planvorming, vergunningsprocedures en financiering, en het ontbreken van emissiereducerende stalsystemen voor enkele veehouderijsectoren.

Meer mogelijkheden voor een groter bouwblok

Veehouders zien deze mogelijkheden als aantrekkelijke opties, maar verwachten vaak onvoldoende financiële armslag te hebben om ze te benutten. Daarbij komt dat zij het liefst zo snel mogelijk willen uitbreiden om de extra ruimte veilig te stellen met oog op toekomstige beleidswijzigingen.

Mestbewerking

Het afschaffen van een maximum op de bewerkingscapaciteit ervaren veehouders en adviseurs als een welkome aanpassing. Maar de beperking van bewerking van mest afkomstig van meerdere locaties tot bedrijventerreinen leidt naar hun verwachting tot een aantal praktische problemen. Bedrijven hebben vaak al meer dan één locatie en dat neemt de komende jaren alleen maar toe. Deze bedrijven kunnen dan de bewerking van de mest van de locaties binnen het bedrijf niet bundelen. De optie om de aanvoer via pijpleidingen te verzorgen wordt als moeilijk uitvoerbaar en kostbaar gezien. Ook twijfelen veehouders en adviseurs of er voldoende bedrijventerreinen in de buurt van veehouderijbedrijven beschikbaar (te krijgen) zijn voor mestbewerking. Dit laatste vergt een actieve opstelling van (lokaal) overheden.

Flankerend beleid

Het voorgenomen beleid bevat nog geen concrete voorstellen voor flankerend beleid. Daarom is ten behoeve van de botsproef een eenvoudig pakket geformuleerd en voorgelegd. In grote lijnen kwam dat pakket neer op:

- Provincie heeft registratiesysteem van bedrijven die willen stoppen; de

handel in stalderingsruimte verloopt via de vrije markt.

- Veehouders kunnen voor de lening (maximaal €250.000,- en looptijd 10 jaar) voor extra investeringen 40% korting krijgen op de reguliere rente.
- Veehouders kunnen via het Servicepunt Transitie Veehouderij ondersteuning krijgen bij de (vergunning aanvraag voor) sloop en/of sanering van stallen, hetgeen kan leiden tot lagere advies- en legeskosten.
- Veehouders die eerder gebruik hebben gemaakt van de Landschapsinvesteringsregeling kunnen kosten voor staldering verrekenen met de benodigde investering in ruimtelijke kwaliteit.

De geschatte kosten van een extra investering op korte termijn van €150.000,- liggen in de orde grootte van € 25.000,- per jaar. Het voorgestelde pakket vergoedt daarvan maar een zeer beperkt deel, ca. € 2.000,- per jaar. Daarbij lost het voorgestelde pakket het probleem van solvabiliteit bij een deel van de bedrijven niet op.

1 Inleiding

In 2016 heeft een dialoog over het Brabants mestbeleid plaatsgevonden. Hierin hebben inwoners, veehouders en deskundigen gesprekken gevoerd over een nieuw mestbeleid en over de mogelijkheden om grip te krijgen op de omvang van de Brabantse veestapel. Daarnaast vonden intensieve gesprekken plaats met de partners in het Convenant Stikstof en Natura 2000 en de partners rond de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV). Uit de dialoog zijn enkele beleidsdoelen naar voren gekomen waaronder 'minder uitstoot stikstof', 'meer mestbewerking' en 'grip op veestapel'. Met name deze laatste vormt de basis voor 'staldering'.

In gebieden met een hoge veedichtheid moet een systeem van 'staldering' ervoor gaan zorgen dat de veestapel daar niet verder groeit. Staldering houdt in dat een veehouder alleen een nieuwe, duurzame stal mag bouwen c.q. in gebruik mag nemen als er een andere (oude) stal verdwijnt in zijn gebied. Dit vormt een slot op de deur voor verdergaande concentratie in gebieden waar al een hoge intensiteit aan intensieve veehouderij is.

Provincie Brabant ontwikkelt momenteel beleid voor staldering met daarbij flankerend beleid en wil deze beleidsvoornemens (in combinatie met de aangekondigde aanscherping van de Verordening natuurbescherming) toetsen in en met de praktijk. In een 'botsproef' wil provincie Brabant veehouders, adviseurs en deskundigen confronteren met het voorgenomen beleid. Aan DLV Advies (DLV) en CLM Onderzoek & Advies (CLM) is gevraagd om deze botsproef uit te voeren.

1.1 Doel

De botsproef heeft tot doel na te gaan hoe veehouders zullen gaan reageren op het voorgenomen beleid ten aanzien van de omvang veestapel. Het beleidsvoornemen dat wordt meegenomen in de botsproef betreft 'staldering'. In de botsproef is het uitgangspunt voor de provincie dat de aangekondigde aanscherping van de Verordening natuurbescherming wordt doorgevoerd en dat er flankerend beleid wordt ingezet. De hoofdvraag in de botsproef is: "Op welke wijze houden veehouders en hun adviseurs rekening met en zullen zij reageren op deze beleidsvoornemens en wat betekent dat voor de ontwikkeling van verschillende type bedrijven?".

Uitkomsten van deze studie vormen relevante informatie voor de definitieve invulling van staldering, het flankerend beleid en de Verordening natuurbescherming ten behoeve van de besluitvorming daarover door Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten.

2 Achtergrond en doel van het beleid _____

Sneller naar een duurzame veehouderij

De Brabantse 'Agri- en Foodsector' is belangrijk voor de economie en werkgelegenheid. Daarnaast zet de Brabantse natuur de provincie als aantrekkelijke Europese topregio op de kaart. Die natuur staat onder druk door onder andere de uitstoot van stikstof vanuit de (mest van de) veehouderij. Dat moet dringend anders. De provincie Brabant benadrukt dat ook in de veehouderij People, Planet en Profit op een hoog niveau in balans dienen te zijn. Voor de veehouderij betekent dit innoveren ten behoeve van een duurzame, schone en economisch sterke sector. Daarmee komen zowel natuur en leefomgeving als veehouderij het beste tot hun recht. Dat vergt lef en een stevige en daadkrachtige aanpak.

Veel veehouders bevinden zich in een spagaat. Aan de ene kant willen ze namelijk bouwen aan een gezond, duurzaam en modern bedrijf. Aan de andere kant is de concurrentie hoog, op een markt waar lang niet iedereen zomaar bereid is een meerprijs te betalen voor kwaliteit. Daarom is het voor veel ondernemers lastig om het hoofd boven water te houden.

Over het mestbeleid zijn gesprekken gevoerd met boeren, burgers en vertegenwoordigers van belangengroepen en deskundigen in de Mestdialoog. Het gezamenlijke doel: een duurzame, innovatieve landbouw, waar mest geen probleem meer is, maar een waardevol product in de ketens op Noordwest-Europese schaal. Deze gesloten kringloop zorgt voor minder reststoffen en levert tegelijkertijd een nieuwe bron van inkomsten op. Tegelijk werd in de dialoog gesproken over het borgen van de omvang van de Brabantse veestapel: hoe voorkomen we verdere groei en regionale concentratie.

Uit deze Mestdialoog is een plan van aanpak naar voren gekomen die moet leiden tot een schone en veilige bewerking van mest. Ook is het de bedoeling dat de groei van de veehouderij stopt in regio's met een hoge veedichtheid. Niet alleen het milieu heeft belang bij een innovatieve vorm van mestbewerking in de regio. Omwonenden kunnen rekenen op een schonere, gezondere en fijnere leefomgeving. Door samen te werken met het bedrijfsleven zal de beweging van mestverwerking naar mineralen-verwaarding sneller op gang komen. Bedrijven die bestaande overlast opheffen of voorop lopen op het gebied van duurzame veehouderij krijgen ruimte om te groeien. Zo ontstaat er ruimte en vertrouwen om deze veranderingen in de veehouderijsector te versnellen.

Mestbeleid

Mest als waardevol product in een innovatieve en duurzame veehouderij die haar kringlopen sluit en geen belasting vormt voor mens en natuur. Dat is het streefbeeld van GS. Het bewerken van mest draagt hieraan bij. Daarom willen GS geen beperkingen meer opleggen aan de hoeveelheid mest die bewerkt mag worden. Die mestbewerking kan plaatsvinden op de eigen boerderij of op bedrijventerreinen. Groei van mestbewerking voor derden is niet toegestaan in het landelijk gebied, afgezien van kleinschalige vergisting van mest door melkveehouders en als de mest via pijpleidingen vanaf verschillende locaties wordt samengebracht.

Maatwerk omvang bouwperceel

Veehouderijbedrijven die zich extra inspannen voor de transitie veehouderij krijgen extra ruimte. Zij kunnen een groter bouwblok krijgen als zij elders een bouwblok saneren dat overlast voor mens of natuur veroorzaakt. Het gesaneerde bouwblok kan dan aan een bestaand bouwblok, dat op een goede plek ligt, worden toegevoegd tot een maximum van 2,5 ha. Daarnaast kunnen bedrijven die een hoge BZV-score hebben (van 8,5 of hoger) of bedrijven die zich extra inspannen voor dierenwelzijn groeien tot 2 hectare of met een extra halve hectare uitbreiden.

Staldering

Om te borgen dat de veehouderij in het midden en oosten van Brabant niet verder groeit en zich niet nog meer concentreert in Oost en Zuid-Brabant willen GS staldering invoeren: voor iedere 100 vierkante meter stal die wordt gebouwd of in gebruik genomen als dierenverblijf moet er elders in dezelfde regio 110 vierkante meter worden afgebroken of herbestemd. Dat moet dan een stal zijn die de afgelopen drie jaar in gebruik is geweest. Er komen zes regio's.

In West-Brabant speelt deze problematiek minder, daarom wordt staldering daar niet verplicht. In de melkveehouderij zorgt de landelijke regelgeving over grondgebondenheid en mestproductie ervoor dat verdere toename en concentratie nauwelijks meer kan optreden. Daarom wordt die sector uitgezonderd van staldering.

Verordening natuurbescherming

Uitstoot van verkeer, industrie en veehouderij tasten de rijkdom van de natuurgebieden aan. Stikstof is daarbij een grote boosdoener en de uitstoot daarvan moet echt omlaag. Dat vraagt om inspanningen, niet alleen van de provincie, maar ook van andere betrokkenen zoals de veehouders. De stikstofuitstoot moet vóór 2028 sterk omlaag en omdat deze vermindering maar langzaam op gang komt wil de provincie dit proces versnellen.

In Brabant komt de meeste uitstoot van stikstof (ammoniak) vanuit de veehouderij. Ondanks landelijke regelgeving en de Verordening natuurbescherming komt er nog altijd te veel stikstof in de natuurgebieden terecht. De provincie wil daarom de Verordening natuurbescherming aanscherpen en zo de ammoniakemissie uit stallen versneld verminderen. Daarnaast reguleert de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) de ruimte die beschikbaar is om stikstof uit te mogen stoten.

De aangescherpte Verordening natuurbescherming stelt extra eisen aan stallen, die strenger zijn dan de landelijke regelgeving. Voor alle veehouderijsectoren wordt de vereiste emissiereductie naar het hoge niveau gebracht dat al geldt voor de varkenshouderij en pluimveehouderij. Wanneer het stalsysteem ouder is dan 15 jaar moet het vanaf 2020 gemoderniseerd worden naar de nieuwe eisen. Daarbij is het niet meer mogelijk om binnen het bedrijf te salderen, alle stallen moeten aan de eisen voldoen.

Met de voorgestelde beleidswijzigingen wil de provincie de Natura 2000-gebieden in Brabant behouden en de rijkdom van unieke plant- en diersoorten beschermen. Het primaire doel van staldering is het tegengaan van verdere concentratie van de veehouderij in Oost- en Zuid-Brabant, door grip op omvang veehouderij. Neveneffect van deze regeling is het voorkomen van nieuwe leegstand. Wat betreft de Verordening natuurbescherming wil provincie Brabant de druk op natuur en milieu verminderen door een versnelde afname van de stikstofuitstoot én ruimte creëren voor de ontwikkeling van een duurzame veehouderij.

De plannen van GS zijn nog niet definitief. In juni 2017 formuleren GS de definitieve voorstellen, daarbij onder andere gebruik makend van de uitkomsten van deze botsproef. In juli 2017 nemen Provinciale Staten de definitieve besluiten.

3 Het maatregelenpakket

Het beleidsvoornemen Staldering en de wijzigingen van de Verordening natuurbescherming zijn nog niet geheel uitgeschreven. De hoofdlijnen van het beleidsvoornemen en de wijzigingen zijn hieronder verder uitgeschreven. Deze tekst is ten behoeve van de botsproef voorgelegd aan veehouders en adviseurs. Gedurende de botsproef zijn enkele onderdelen iets concreter geworden, hetgeen in de bijeenkomsten met veehouders en adviseurs ook is meegenomen.

Onderstaande teksten zijn geschreven ten behoeve van de Botsproef Staldering incl. Verordening natuurbescherming, op basis van concepten van de (gewijzigde) verordening en kunnen afwijken van het uiteindelijk vastgestelde beleid. Aan deze teksten kunnen derhalve geen rechten worden ontleend.

3.1 Staldering

Het systeem van staldering gaat het volgende inhouden:

- Eisen worden gesteld voor het in gebruik nemen van gebouwen voor landbouwhuisdieren. Deze eisen gelden voor hokdieren, zoals varkens, pluimvee en geiten; niet voor melkrundvee en schapen.
- Voor het realiseren of in gebruik nemen van een nieuw dierenverblijf (stal) moet elders in dezelfde regio met een of meer stallen worden gestaldeerd.
- De nieuwe stal betreft nieuwbouw of verbouw van een bestaande ruimte die nu niet als dierenverblijf in gebruik is.
- Te stalderen stallen moeten gedurende drie jaar voorafgaand aan de introductie van stalderen (datum 17 maart 2017), geheel of gedeeltelijk bedrijfsmatig in gebruik zijn geweest conform een geldige omgevingsvergunning en zijn herbestemd of gesloopt.
- Voor het stalderen geldt een oppervlaktefactor van 110%. Dit betekent dat voor uitbreiding van stallen minimaal 110% sanering (sloop of herbestemming) van bestaande stallen noodzakelijk is.
- Staldering mag over sectoren plaatsvinden, maar melkrundvee en schapen zijn uitgesloten.
- Staldering mag over meerdere bedrijven plaatsvinden en het is toegestaan een locatie deels te saneren ten behoeve van stalderen
- Brabant is verdeeld in zes stalderingregio's waarbinnen de staldering dient plaats te vinden. Een voorlopige regio-indeling is in de bijlage opgenomen.

Verder wordt ten aanzien van de mogelijkheden van het bouwblok van het uit te breiden bedrijf een aantal elementen in het onderzoek betrokken:

- Bij het opheffen van een bouwblok met overlast (door overschrijding van normen voor geur en fijn stof uit Verordening ruimte), mag dat bouwblok aan een ander bouwblok op een geschikte locatie (mits dat voldoet aan de eisen uit de Verordening ruimte en aan vigerende milieuregeling) worden toegevoegd. Het bouwblok van het uit te breiden bedrijf mag na uitbreiding maximaal 2,5 ha bedragen.

- Bij een BZV-score hoger dan 8,5 mag het bouwblok op een geschikte locatie eenmalig tot 2 ha worden uitgebreid, dan wel met een halve hectare worden uitgebreid.
- Bij aanpassingen nodig voor dierenwelzijn maar bij gelijkblijvend aantal dieren mag het bouwblok op een geschikte locatie eenmalig tot 2 ha dan wel met een halve hectare worden uitgebreid; het Panel Zorgvuldige veehouderij adviseert hierbij.
- Bij innovatieve concepten kan een groter bouwblok dan 1,5 ha worden toegerekend als dit nodig is voor de innovatie; het Panel Zorgvuldige veehouderij beoordeelt dit.
- Wanneer de veebezetting lager is dan 2 GVE per ha is er geen maximum voor het bouwblok.

De laatste twee mogelijkheden zijn niet nieuw, die bestaan al sinds 2014. De eerste mogelijkheid is een aanpassing van de al bestaande mogelijkheid voor een groter bouwblok bij het opheffen van overlast.

3.2 Verordening natuurbescherming

Met de volgende wijziging van de Verordening natuurbescherming wordt rekening gehouden:

- Vanaf 1 januari 2020 moeten alle stallen met stalsystemen ouder dan 15 jaar worden aangepast zodat zij voldoen aan de normen van tabel 1. Dit zijn veelal traditionele stallen en stallen met een emissiebeperkend systeem dat relatief weinig emissie beperkt. De normen in tabel 1 zijn scherper dan de huidige normen.
- Intern salderen is niet meer mogelijk.

Tabel 1 Normen reductie eis NH3

	2020	2028
Vleeskalveren	50	85
Geiten	50	85
Leghennen	85	85
Vleeskuikens	85	85
Vleeskuikenouderdieren	70	85
Zeugen	85	85
Vleesvarkens	85	85

3.3 Mestbewerking

Het provinciaal beleid ten aanzien van mestbewerking verandert:

- Het plafond voor mestbewerkingscapaciteit in Brabant verdwijnt. Er kunnen vergunningen worden verleend, vanaf het moment dat de aangepaste verordening van kracht is.
- Het bewerken van de mest op de locatie waar hij wordt geproduceerd, is en blijft mogelijk.
- Nieuwe installaties voor het bewerken van mest op bedrijventerreinen van de juiste milieucategorie (in de regel IV en V) zijn en blijven mogelijk.

- Nieuwe installaties voor het bewerken van mest van meerdere locaties op een veehouderijlocatie of agrarisch hulpbedrijf (loonbedrijf) in het buitengebied zijn alleen toegestaan onder de volgende voorwaarden en in de volgende situaties:
 - Vergisting van mest van samenwerkende melkveebedrijven tot max 25.000 ton per jaar.
 - De mest wordt aangevoerd via pijpleidingen en de bewerking leidt ertoe dat minimaal 50% van het aangevoerde volume wordt omgezet in loosbaar water.
 - Via een afwijkingsprocedure (waarin nut en noodzaak worden nagegaan) in gebieden met een hoge dichtheid aan varkens en/of vleeskalveren (denklijn: 150.000 ton mestproductie per jaar binnen straal 2,5 km) en er geen geschikte locatie op een bedrijventerrein beschikbaar is.

3.4 Flankerend beleid

Onderstaand concept pakket bevat maatregelen ten behoeve van staldering om dit onderzoek te kunnen uitvoeren. Ten tijde van de botsproef was nog niet duidelijk hoe het feitelijke pakket flankerend beleid eruit komt te zien. De reacties op en ervaringen met dit concept pakket dragen bij aan de uiteindelijke invulling van het pakket.

- Veehouders moeten zelf zorgen voor voldoende oppervlakte te stalderen stallen. Er komt een provinciaal registratiesysteem van bedrijven die willen stoppen, maar de handel gaat tussen veehouders zonder tussenkomst van de provincie.
- Veehouders kunnen voor de extra investeringen als gevolg van Staldering en Verordening natuurbescherming, 40% korting krijgen ten opzichte van de reguliere rente en op de risicopremie voor een lening van maximaal €250.000,-. De looptijd van de lening is 10 jaar en de invulling van deze regeling is in samenwerking met de huisfinancier.
- Het Servicepunt Transitie Veehouderij organiseert sloop en asbestsanering. Veehouders die voor 2020 slopen of asbest saneren kunnen hiervan gebruik maken. Het Servicepunt ondersteunt de vergunning aanvragen en stuurt de sloop en/of sanering van de stallen aan. Hierdoor kunnen advieskosten lager zijn (ordegrootte -10%) dan gebruikelijk bij individuele sloop of asbestsanering.
- Het Servicepunt organiseert ondersteuning bij de te volgen bedrijfsontwikkeling, bij het regelen van herbestemming e.d. Denk daarbij aan advies op gebied van oriëntatie op hoe nu verder te gaan. Het Servicepunt selecteert een aantal dienstverleners waar de veehouder gebruik van kan maken (bijvoorbeeld max 3 dagen advies). Gemeenten zorgen voor lagere leges (ordegrootte -50%) dan regulier, door bijvoorbeeld een jaarlijkse gezamenlijke aanvraag van een wijziging van het bestemmingsplan. Daarnaast denken gemeenten actief mee over waarde-creatie via herbestemming (niet-agrarisch bedrijf, energieproductie, etc.).
- Bedrijven die bij uitbreiding te maken hebben met de Landschapsinvesteringsregeling (bijv. bij uitbreiding bouwblok) kunnen kosten voor staldering verrekenen met de benodigde investering in ruimtelijke kwaliteit.

4 Opzet Botsproef

Provincie Brabant heeft de contouren van het beleidsvoornemen staldering duidelijk en voorjaar 2017 worden de details nader ingevuld. Ten behoeve van de botsproef worden de hoofdlijnen van de systematiek van staldering – in gezamenlijkheid met relevante onderdelen van de beleidsvoornemens voor mestbewerking, emissie van ammoniak uit stallen (aanscherping Verordening Stikstof) en Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV) – beschreven.

Parallel aan de botsproef voert Connecting Agri and Food (Gé Backus en Angela van der Sanden) een verkenning uit naar effecten van de beleidsvoorstellen op de structuur van de veehouderij in Brabant. In die verkenning worden effecten geconcretiseerd voor 71 modelmatige bedrijven die de verschillende mogelijke bedrijfsontwikkelingen representeren. De modelbedrijven komen vanuit verschillende (deel-)sectoren en hebben een verschillende marktoriëntatie (wereldmarkt, Europese kwaliteitsmarkt, nichemarkt en bedrijfsbeëindiging).

In de huidige opzet van staldering wordt Brabant verdeeld in 6 regio's waarbinnen staldering dient plaats te vinden. Daarom zetten we de botsproef op met veehouders en (hun) adviseurs uit twee gemeenten in twee van de 6 regio's. Daarvoor zijn de gemeenten Reusel - De Mierden (regio Kempen) en Boekel (regio Noordoost / Agro-as de Peel) door de provincie geselecteerd. De adviseurs zijn werkzaam bij diverse bedrijven en deskundig op onder andere de terreinen veevoeding, ruimtelijke ontwikkeling en bedrijfseconomie / accountancy. De selectie van te betrekken veehouders heeft plaatsgevonden op basis van een voordracht door ZLTO, waarbij opgemerkt dat zij niet allemaal lid van ZLTO zijn, en de adviseurs zijn bekenden binnen de netwerken van DLV en CLM.

Voor de botsproef zijn door DLV en CLM de volgende activiteiten opgezet en uitgevoerd.

4.1 Beschrijving voorgenomen beleid

Het beleidsvoornemen staldering, met het daarbij genoemde flankerend beleid, is door DLV en CLM in overleg met provincie Brabant uitgeschreven in een korte, voor veehouders en hun adviseurs gemakkelijk toegankelijke notitie (vergelijkbaar met hoofdstuk 3 van dit rapport). DLV en CLM schreven deze notitie op basis van inhoudelijke informatie die provincie Brabant heeft aangeleverd. Voordat de notitie naar veehouders en adviseurs is gestuurd, heeft provincie Brabant daarop inhoudelijk akkoord gegeven.

4.2 Individueel uitvoeren

Aan de hand van de notitie staldering is aan veehouders in beide gemeenten gevraagd hoe zij de komende jaren (ca. 10 jaar) willen en zullen reageren als dit beleidsvoornemen wordt vastgesteld. De staldering heeft betrekking op de intensieve veehouderij zodat varkenshouders (zeugen en/of vleesvarkens), pluimveehouders (leg en/of slacht) en geitenhouders zijn gevraagd voor de botsproef. Binnen deze sectoren wordt onderscheid gemaakt tussen bedrijven die gericht zijn op wereld-

markt, Europese kwaliteitsmarkt, nichemarkt en bedrijfsbeëindigers. In totaliteit gaat het om ca. 20 veehouders in verschillende sectoren en bedrijfstyperingen.

Bij de botsproef is rekening gehouden met de aangekondigde aanscherping van de Verordening natuurbescherming. De veehouders is gevraagd om een vragenlijst (zie bijlage 1) in te vullen voor het eigen bedrijf en voor een modelbedrijf. Voor de modelbedrijven hebben zij beschrijvingen gekregen die ook gebruikt zijn in de verkenning van Connecting Agri en Food. Daarnaast is ook 14 adviseurs gevraagd om de vragenlijst in te vullen vanuit het perspectief van ten minste één van de modelbedrijven.

Het idee was om ook studenten (MBO en HBO) te betrekken bij deze botsproef. Dat is helaas niet gelukt omdat het invullen van de vragenlijst en/of het deelnemen aan een van onderstaande bijeenkomsten niet in te passen was in het programma en de planning van het onderwijs.

Veehouders en adviseurs die tijdens het invullen van de vragenlijst vragen hadden over het voorgenomen beleid, konden daarmee bij DLV en CLM terecht zodat zij goed geïnformeerd konden reageren. Vanwege de geringe doorlooptijd van de gehele botsproef is veehouders en adviseurs gevraagd om binnen 10 dagen te reageren. Om de reacties ook daadwerkelijk te krijgen zijn alle veehouders en adviseurs een of enkele keren gebeld, bezocht of is op een avond een toelichting gegeven aan een groep veehouders, om waar nodig informatie aan te reiken en vragen te beantwoorden. Door deze ondersteuning en aansporing is een relatief hoge respons op de vragenlijst verkregen.

4.3 Plenaire presentatie resultaten en groepsreflectie

De individuele reacties van veehouders en adviseurs zijn gecombineerd, gepresenteerd en besproken in twee vergelijkbare bijeenkomsten met veehouders en adviseurs. Aan deze groepsreflectie hebben ook enkele leden van de werkgroep vee-dichtheid en medewerkers van de betrokkenen gemeenten deelgenomen. De werkgroep heeft vanuit de dialoog mestbeleid het concept Staldering uitgewerkt. Na een plenaire presentatie is in de discussie gereflecteerd op de resultaten. De aanwezigen hebben daarbij onder andere aangegeven hoe veehouders naar verwachting hun bedrijf zullen ontwikkelen als dit beleid wordt vastgesteld.

4.4 Uitvoering

De botsproef is uitgevoerd in de periode half maart tot half april 2017. De eerste communicatie met veehouders is gebaseerd op informatie die bekend was vóórdat de concrete beleidsvoornemens (in ontwerp) zijn gepubliceerd. Na publicatie bleek dat op enkele punten de teksten in beperkte mate van elkaar af te wijken. In de bijeenkomsten met de veehouders en adviseurs is zoveel als mogelijk de meest actuele informatie ter tafel gekomen.

5 Reactie op Botsproef

5.1 Respons

Een hoog percentage van de veehouders en adviseurs heeft de schriftelijke vragenlijst ingevuld en teruggestuurd. Het verzoek is verstuurd aan 20 veehouders en 14 adviseurs. Daarop hebben 14 veehouders en 10 adviseurs gereageerd. Met name adviseurs vulden de vragenlijsten voor meerdere modelbedrijven in. De veehouders waren als volgt verdeeld: 10 varkenshouders, 2 pluimveehouders, 1 geitenhouder, 1 kalverhouder en 1 konijnenhouder.

Op de verdiepingsavonden was de opkomst groot. De eerste avond in Boekel telde 24 aanwezigen; 7 veehouders, 7 bedrijfsadviseurs, 3 provincied medewerkers, 2 gemeentemedewerkers, 1 burger en 4 organisatoren van CLM en DLV-Advies. De tweede avond in Reusel telde 18 aanwezigen; 9 veehouders, 2 adviseurs, 1 provincied medewerker, 1 gemeentemedewerker, 1 ZLTO-vertegenwoordiger en 4 organisatoren van CLM en DLV-Advies.

5.2 Houding van en sfeer onder veehouders en adviseurs

"We zijn het helemaal zat. Er wordt alleen maar over ons gesproken en niet met ons. Mogen we dan een keer meepraten, dan staat alles al lang vast. Da's nu ook het geval. De provincie heeft al een verordening (mbt wijziging van emissiereductie maatregelen en staldieren) en nu mogen wij zeggen hoe we willen staldieren. Maar wij hebben helemaal niet gevraagd om te staldieren! Jonge ondernemers die net het bedrijf hebben overgenomen, krijgen van de bank te horen dat er eerst gedraaid moeten worden voordat nieuwe investeringen mogelijk zijn. Zij gaan over de kop met die aanscherping van de 'verordening stikstof'. Ondernemers die voorop lopen, de afgelopen jaren intern hebben gesaldeerd en nu een veel lagere ammoniak uitstoot hebben, moeten weer gaan investeren. Dat kunnen zij niet opbrengen. Met flankerend beleid kan de provincie het probleem verzachten, maar de miljoenen die daarvoor worden uitgetrokken gaan net allemaal naar de adviseurs. Maak stimulerend beleid en waardeer de ondernemers die hun best doen."

Tijdens de Botsproef Staldering incl. Verordening natuurbescherming (aanscherping van de eisen voor ammoniakemissie) heerst een scherpe toon in de schriftelijke reacties en op de avonden met varkens- en pluimveehouders. Veel ondernemers voelen zich in de hoek gezet door het provinciebestuur en geven aan dat het niet meer is op te brengen -en in het gezin te verantwoorden- om op een positieve wijze aan de toekomst van het bedrijf te werken. Desondanks investeren de aanwezige boeren weer vijf tot acht uur in het invullen van de vragenlijst en de discussies tijdens een gebiedsavond. Dat alles ten behoeve van de toekomst van hun bedrijf en van de hele intensieve veehouderij. Toch vragen zij zich af of het wel zin heeft.

Ervaringen van de afgelopen jaren wijzen uit dat het overheidsbeleid veel vaker achterblijvers gelijk heeft gegeven dan dat voorlopers zijn gewaardeerd. Overigens erkennen ondernemers na afloop aan de bar dat er binnen de sector 'cowboys' zijn die lak hebben aan regels en aan alle kanten de overheid te slim af zijn. Daarom vragen zij om beleid te maken waarmee ondernemers die (maatschappelijk gewaardeerd) innoveren worden gestimuleerd en waar 'cowboys en achterblijvers' achter het net vissen.

6 Effecten van beleidsvoornemens

In dit hoofdstuk beschrijven we effecten van de in eerdere hoofdstukken beschreven beleidsvoornemens. De effecten zijn door veehouders en adviseurs naar voren gebracht in de individuele consultatie en in de verdiepingsbijeenkomsten. De inbreng van veehouders en adviseurs is gestructureerd en geanalyseerd, derhalve is het onderstaande veelal geen letterlijke weergave van de reacties.

Dit hoofdstuk beschrijft uitsluitend de (mogelijke) effecten. Suggesties voor aanpassingen van het voorgenomen beleid worden beschreven in hoofdstuk 7. Voordat we hieronder ingaan op alle genoemde effecten van de botsproef willen we de twee belangrijkste effecten van het voorgenomen beleid benoemen.

6.1 Belangrijkste effecten voorgenomen beleid

Veel hogere kosten Verordening natuurbescherming dan staldering

De kosten van aanscherping van de Verordening natuurbescherming liggen voor de meeste bedrijven vele malen hoger dan die van Staldering (een verhouding van 4:1 wordt veelal genoemd). Vrijwel alle varkensbedrijven en een groot deel van de overige intensieve veehouderijbedrijven moeten door deze aanscherping van de Verordening natuurbescherming op korte termijn aanzienlijke investeringen doen. Daardoor grijpt de vervroeging van deze investeringen van 2028 naar 2020 sterk in op de strategische planning van bedrijven. Bedrijven die recent aanzienlijk hebben geïnvesteerd in het verminderen van de emissie van het gehele bedrijf (en daarbij gebruik hebben gemaakt van intern salderen dan wel een of enkele emissiearme stallen hebben die niet voldoen aan de aangescherpte emissie-eisen) moeten nu op korte termijn opnieuw aanzienlijk investeren. Dit was niet voorzien in het afschrijvingspatroon van de gedane investeringen en de investeringsplanning van het gehele bedrijf.

Bedrijven die op termijn (komende 10-12 jaar) hadden willen stoppen, worden nu geconfronteerd met de keuze tussen een aanzienlijke investering op korte termijn of een versnelde afbouw van het bedrijf. Het aangekondigde beleid heeft daardoor grote financiële gevolgen, met name voor bedrijven in het middensegment. Dit zijn veelal bedrijven zonder medewerkers; de echte gezinsbedrijven. Deze bedrijven zijn vaak al decennia actief in de intensieve veehouderij en zijn organisch groeiend ontwikkeld. Veel van deze bedrijven produceren voor de Nederlandse en Europese kwaliteitsmarkt.

De gevolgen van de beleidswijzigingen lopen sterk uiteen voor de verschillende bedrijven. Als op een bedrijf alle stallen zijn voorzien van een luchtwasser met meer dan 85% ammoniakreductie en uitbreiding voorlopig niet aan de orde is, dan zijn de gevolgen nihil. Maar een bedrijf met enkele stallen zonder luchtwasser moet door deze beleidswijziging op korte termijn fors investeren. Voor een bedrijf met 700 zeugen met 2 stallen waarop door het nieuwe beleid versneld een luchtwasser moet komen, leiden de extra eisen tot een investering van ca. €125.000,- tot €150.000,-. De extra jaarkosten bedragen €20.000,- tot €25.000,- en de tegemoetkoming in rente vanuit het flankerend beleid is ca. €2.000,- tot €2.500,-. Dit leidt tot een daling van het inkomen van ongeveer €20.000,- per jaar. Dit komt

doordat tegenover de extra investeringen geen extra opbrengsten of verlaging van bedrijfskosten staat. De financiële tegemoetkoming door het flankerende beleid zijn zeer beperkt en staan in geen verhouding tot de extra kosten die moeten worden gemaakt.

Bij een groot bedrijf of een bedrijf dat ook welzijnsmaatregelen moet nemen om te voldoen aan bijvoorbeeld het marketingconcept Beter Leven, zijn de investeringskosten nog hoger. Daar staat tegenover dat als door bijv. Beter Leven de kansen in de markt worden vergroot het effect op het inkomen beperkt kan blijven.

Geen keuze voor nieuwe markten

De provincie wil dat veehouders naar de toekomst keuzes zullen maken. Daarbij liggen vier opties voor: wereldmarkt, Europese kwaliteitsmarkt, (Nederlandse) nichemarkt en bedrijfsbeëindiging. Uit deze botsproef blijkt dat veehouders met het voorgenomen beleid niet gaan kiezen om voor een andere markt te gaan produceren dan zij nu doen. Bedrijven die niet produceren voor de Nederlandse kwaliteitsmarkt (lees: "waar hogere oppervlakte-eisen voor het houden van dieren gelden") zullen eerder worden geremd in deze omschakeling dan gestimuleerd. Dit komt met name door de eisen van staldering en de extra kosten die dat met zich meebrengt. Enkel de keuze voor (het moment van) het beëindigen van het bedrijf of het investeren in de eisen zullen veehouders op korte termijn maken.

6.2 Staldering

Individuele bedrijven

- Brabant heeft al de BZV (Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij) en nu komt daar staldering voor 6 gebieden bij. Deze aanvullende eisen zijn er elders in Brabant en in de rest van Nederland niet, hoewel in Gelderland en Overijssel weer andere specifieke regelgeving geldt. Veehouders ervaren rechtsongelijkheid en geven aan dat zij meer kosten moeten maken dan veehouders die bij uitbreiding niet hoeven te stalderen.
- Het voorgenomen beleid zorgt voor extra investeringen en leidt daarmee tot verhoging van de kostprijs. Die extra investeringen dragen niet bij aan extra inkomen, innovatie, dierenwelzijn of andere duurzaamheidsthema's.
- Veehouders zullen vaker met nevenlocaties gaan werken (zijwaartse uitbreiding) dan dat zij de hoofdlocatie verder ontwikkelen. Daartoe zullen zij een tweede (of derde) bedrijf aankopen. Dit kan betekenen dat een zeugenbedrijf op de hoofdlocatie het aantal zeugen uitbreidt door herinrichting van de biggenhokken en de opfok van biggen op een tweede vestiging onderbrengt. Dat bedrijf wordt hiermee minder gesloten en zorgt voor meer diertransporten.

Gehele sector

- Veehouders en adviseurs noemen als belangrijk (negatief) effect van staldering dat blijvers betalen voor stoppers, want blijvers moeten stalderingsruimte kopen bij een ander -stoppend- bedrijf. Het geld dat zo met staldering de sector uitgaat, kan niet worden benut voor innovatie en investeringen in verbeteringen ten behoeve van dierenwelzijn, natuur en milieu. Daarbij was 'geen extra kosten voor ontwikkelende bedrijven' een cruciaal element in de uitkomst van de Mestdialoog.
- Staldering komt deels in plaats voor ruimte voor ruimte en concurreert daar

dus mee. Voor het slopen van een stal van 1.000 m² en het inleveren van 3.500 kg varkens- of pluimveerechten, kan een bouwtitel worden verkregen. De waarde van die bouwtitel is als volgt:

- bruto waarde van ca. €110.000,- tot €125.000,-
- minus kosten slopen ca. €25.000,-
- minus kosten wijziging bestemmingsplan ca. €10.000,-
- minus waarde varkens- of pluimveerechten ca. €50.000,-
- netto waarde bouwtitel ca. €25.000k tot €40.000,-.

De opbrengst van ruimte voor ruimte vormt een bodemprijs voor de kosten van staldering en zal door het ontwikkelende bedrijf moeten worden opgebracht. Dus als het te stalderen bedrijf zijn stallen wil slopen, dan moet het ontwikkelende bedrijf op basis van deze ruimte voor ruimte calculatie, een vergoeding van €50.000,- tot €65.000,- (netto waarde van de bouwtitel plus de sloopkosten) bieden. Dat is per vierkante meter €50,- tot €65,-. Dit bedrag is sterk afhankelijk van de waarde van de in te leveren varkens- of pluimveerechten, welke door de jaren fluctueert. Hierdoor kan de vergoeding voor ruimte voor ruimte per vierkante meter enkele tientallen euro's verschillen. Als de prijzen voor varkens- of pluimveerechten hoger zijn is de netto opbrengst voor ruimte voor ruimte lager en omgekeerd.

- De stalderingsregio's omvatten gebieden van 5 tot 11 gemeenten. Ontwikkelende bedrijven die -op korte afstand- met een nevenvestiging of een bevriende veehouder willen stalderen, kunnen worden beperkt bij het stalderen door de begrenzing van deze gebieden. Daarmee verminderen deze grenzen de dynamiek in de sector.
- Het provinciale beleid ten aanzien van de (intensieve) veehouderij wordt nu weer aangepast. Veehouders en adviseurs geven aan dat zij verwachten dat ook in de nabije toekomst er aanpassingen zullen volgen. Daarop zullen veehouders anticiperen door zoveel als mogelijk stallen in gebruik te houden of zelfs leegstaande stallen weer in gebruik te nemen. Daarbij speelt mee dat zij twijfelen of referentieperiode 17-3-2014 tot 17-3-2017 lange tijd in stand zal blijven.

Overige

- Naast de landelijke systematiek van dierrechten en de wet Veedichtheid, waar vanuit de landelijke overheid aan wordt gewerkt, wordt door provincie Brabant een aanvullend eigen systeem opgezet. Stapeling van regelingen en systemen maakt het geheel onoverzichtelijk en kan zorgen voor niet goed op elkaar zijn afgestemde situaties. Overigens geeft provincie Brabant aan dat bij invoering van de Interimwet veedichte gebieden, staldering wordt heroverwogen.
- Leegstaande stallen worden in de regeling niet meegenomen. Als die bedrijven nog wel over de benodigde vergunningen beschikken, dan kunnen deze weer in gebruik worden genomen, zonder te hoeven stalderen. Dat ondermijnt de doelstelling van het stalderingsbeleid; tegengaan van hogere veedichtheid in een gebied. Zelfs als voor het in gebruik kunnen nemen van een stal varkens- of pluimveerechten moeten worden aangekocht.
- Het huidige voorstel gaat er vanuit dat bedrijven die willen uitbreiden zelf op zoek gaan naar een stoppend bedrijf om stalderingsruimte te kopen. Veehouders geven aan dat daarmee een onoverzichtelijke markt ontstaat, met risico's van grote prijsfluctuaties en speculaties door derden.
- De voorgestelde systematiek geeft aan dat een ontwikkelaar vóór de vergunningaanvraag stalderingsruimte dient te hebben gekocht. Dat levert een aanvullend financieel risico op omdat niet zeker is of de vergunningen uiteindelijk worden verleend.

- Bedrijven die emissiebeperkende maatregelen nemen moeten stalderingsruimte aankopen voor bijv. een luchtwasser of een ventilatiegang naast de bestaande stal. Om deze stalderingskosten te vermijden zullen veehouders kiezen voor emissiebeperkende maatregelen waarbij geen uitbreiding van de stal nodig is. Dat zijn niet altijd de beste maatregelen of maatregelen met het hoogste integrale milieurendement.
- Bedrijven die maatregelen voor het dierenwelzijn nemen, moeten bij uitbreiding van de stal stalderen ook als het aantal dieren gelijk blijft. Deze verplichting werkt remmend op het nemen van maatregelen ten behoeve van dierenwelzijn.
- Het snel invoeren van de stalderingsregeling zorgt voor onduidelijkheden bij gemeenten over het aanpassen van bestemmingsplannen. Dit komt doordat sommige gemeenten de vorige beleidswijzigingen nog maar net hebben verwerkt in de bestemmingsplannen. Zo is in Boekel in het nieuwe bestemmingsplan (ontwerpfase) de Verordening Ruimte op alle gebouwen van toepassing. Maar de voorgestelde wijziging in het provinciale beleid geldt alleen voor dierenverblijven. Veehouders in Boekel moeten wel voldoen aan de nieuwe regels van de verordening, maar hebben geen baat bij de voorgestelde versoepelingen van bestaande regels. In het algemeen geldt dat een bedrijf, los van de stalderingsregeling, te maken zal hebben met gemeentelijk beleid. Als daarin geen uitbreiding van het bedrijf mogelijk is met vierkante meters, dan houdt het alsnog op. Daarbij zorgt het nieuwe provinciale beleid er niet voor dat bestaand gemeentelijk beleid vervalt dan wel toekomstig gemeentelijk beleid wordt voorkomen.

6.3 Verordening natuurbescherming

Individuele bedrijven

- Het naar voren halen van de normen uit de Verordening natuurbescherming brengt veel en heftige reacties met zich mee. Deze aanscherping heeft op korte termijn veel grotere (financiële) consequenties dan het beleidsvoornemen staldering. Met die consequenties hebben veehouders geen rekening kunnen houden bij de ontwikkeling van hun bedrijven en daardoor is er geen ruimte om het financieel op te vangen.
- Bedrijven met stallen ouder dan 15 jaar (met een traditioneel stalsysteem of iets dat daar dichtbij ligt) moeten voor 2020 investeren in beperking van de stikstofemissie. Volgens de veehouders en adviseurs betreft dit een groot deel van de varkens- en pluimveebedrijven. In het (recente) verleden hebben veel van deze bedrijven al geïnvesteerd in emissiebeperking. Daarbij maakten zij gebruik van de mogelijkheid om de emissiereductie te salderen tussen de verschillende stallen; verdergaande emissiereductie in één stal compenseert dan een 'traditionele' emissie vanuit een andere stal, waardoor het bedrijf gemiddeld aan de norm voldoet. Nu zijn in deze oudere stallen versneld (2020 i.p.v. 2028) aanvullende, eerder niet te voorziene, investeringen nodig om de emissie te reduceren.
- Veel bedrijven hebben afgelopen jaren geïnvesteerd en hebben nog slechts een beperkte financieringsruimte. Daarbij hebben ondernemers investeringsbeslissingen genomen met een looptijd van meer dan 15 jaren. Het naar voren halen van de normen betekent voor deze bedrijven een extra financieringsvraag, zonder dat daar meeropbrengsten tegenover staan. Dat ondermijnt de bestaande financiering en brengt bedrijven in financiële moeilijkheden.

- Het onder grotere financiële druk investeren brengt het risico met zich mee dat veehouders investeren in zo goedkoop mogelijke technieken. Dit zijn bijvoorbeeld luchtwassers specifiek voor alleen ammoniak waarmee geen geur of fijnstof winst wordt geboekt. Dit zijn qua milieu en geur niet de meest optimale en wenselijke investeringen.
- Indien een bedrijf investeert in een luchtwasser en daarmee ook zijn geur-uitstoot terugbrengt, zal het bedrijf een milieuvergunning krijgen met een lagere toegestane geuremissie. Doordat de lagere geuremissie vastligt in de vergunning kan het bedrijf deze vrijwillig gerealiseerde winst in de toekomst niet benutten om het bedrijf uit te breiden. Dus om de geurgebruiksruimte te behouden zal het bedrijf uitbreiden met dieren of verbreden met andere activiteiten die geuremissie veroorzaken. Want het vrijwillig verminderen van de toegestane geuremissie zou ertoe leiden dat een bedrijf een deel van zijn waarde verliest. Overigens moet voor deze uitbreiding wel elders in het gebied worden gestaldeerd.

Gehele sector

- Voor de varkens- en pluimveehouderij bestaan veel stallen met een lagere ammoniakemissie en daarmee is veel ervaring. Maar voor de geitenhouderij en konijnenhouderij zijn nog nauwelijks emissiereducerende maatregelen bekend. De vraag is of er voor deze sectoren tijdig stalsystemen beschikbaar zijn om in 2020 aan de nieuwe normen te kunnen voldoen.
- Meer ondernemers zullen besluiten om hun bedrijf vroegtijdig te stoppen. Daardoor zal het aantal te koop staande bedrijven toenemen en komt de waarde van te koop staande bedrijven onder druk. De locaties kunnen daarmee voor lage prijzen in handen komen van grotere ondernemers, hetgeen een impuls geeft aan schaalvergroting van de sector.

Overige

- Het maken van een plan voor het nemen van emissiereducerende maatregelen (bijv. een luchtwasser), het organiseren van aanvullende financiering en het aanvragen en toekennen van een vergunning is qua doorlooptijd niet inpasbaar in de periode tot 2020. Zowel financieel als vergunning technisch is het naar voren van de emissiereductienormen daarmee niet haalbaar.

6.4 Mestbewerking

Individuele bedrijven

- Steeds vaker hebben Brabantse veehouders stallen op meerdere locaties. Deze ontwikkeling voorkomt grootschaligheid op één locatie en spreidt derhalve de milieu- en verkeersdruk. Naar verwachting zal staldering de ontwikkeling naar 'zijwaartse uitbreiding' versterken. Als een veehouder op één locatie mest van meerdere locaties wil verwerken, dan is dat mogelijk mits de aanvoer via leidingen plaatsvindt. Maar de afstanden tussen de verschillende locaties van het bedrijf zijn bepalend of deze 'centrale mestverwerking' mogelijk is. Het effect (zijwaartse uitbreiding) staat derhalve haaks op de verruimde mogelijkheden voor mestbewerking. Het wordt minder makkelijk om de eigen mest te bewerken, aangezien bewerking op eigen locatie bij meerdere locaties met een kleine schaal economisch niet uit kan.

Overige

- De uitzondering bij het gezamenlijk verwerken van mest van meerdere bedrijven op één bedrijf of van meerdere locaties van één bedrijf op één locatie dat mest via pijpleidingen dient te worden aangevoerd is alleen mogelijk

binnen de varkenshouderij. En dan nog moeten de bedrijven of locaties dicht bij elkaar liggen. Varkensdrijfmest is goed te verpompen en kan dus worden aangevoerd via pijpleidingen. Maar voor stapelbare mest van pluimvee, konijnen en geiten is transport via pijpleidingen geen optie. Deze bedrijven kunnen daardoor niet gezamenlijk hun mest verwerken op één locatie of bedrijf.

- Het is niet zeker of de beoogde mestverwerkingsinstallaties ook daadwerkelijk worden gerealiseerd. Daartoe moeten provincie en gemeente meewerken en de benodigde vergunningen afgeven.

6.5 Maatwerk bouwblokken

Individuele bedrijven

- Op de mogelijkheden voor vergroting van het bouwblok reageren veehouders erg verschillend. Enerzijds zijn de mogelijkheden om een ruimer bouwblok te kunnen benutten beperkt door de extra investeringen vanwege Verordening natuurbescherming en/of Staldering. Anderzijds willen veehouders direct verruiming van het bouwblok verzilveren en zo vastleggen voor de toekomst. Deze verschillen hangen voor een belangrijk deel samen met de fase van ontwikkeling waarin een bedrijf zich bevindt.

Gehele sector

- Enkele veehouders merken op dat het maar de vraag is of de verruimde mogelijkheden ten aanzien van het bouwblok daadwerkelijk op korte termijn kunnen worden benut. Worden deze mogelijkheden tijdig verwerkt in de bestemmingsplannen of duurt het nog geruime tijd voordat die worden aangepast (zie ook §6.2 Staldering onder 'Overige').
- Aanpassen van het bouwblok ten behoeve van mestbewerking op locatie, biedt ruimte aan bedrijven en daarmee een stimulans voor de sector voor verdere verduurzaming.

6.6 Flankerend beleid

Individuele bedrijven

- Er moet op een groot deel van de bedrijven worden geïnvesteerd in luchtwassers. Een rentekorting van 40% op investeringen wordt door de ondernemers als positief ervaren, maar niet als doorslaggevend voor het nemen van beslissingen. Als een veehouderijbedrijf €125.000,- moet investeren vanwege de Verordening natuurbescherming (bijv. plaatsing van een luchtwasser) en daarnaast € 25.000,- als gevolg van de bijkomende maatregelen vanwege Stalderingsregeling (bijv. uitbreiding verblijfsruimten), bedragen zijn jaarkosten voor rente, afschrijving en onderhoud €20.000,- tot €25.000,-. De geboden rentecompensatie bedraagt 40% van de rente van de lening (3-4% van € 150.000,-), ongeveer €2.000,-. Daarmee is de rentecompensatie minder dan 10% van de extra jaarkosten van de investering en dus erg beperkt. De financiële basis voor de benodigde investeringen moet goed zijn, want de rentekorting is beperkt in omvang (en tijd).

Gehele sector

- Het Servicepunt Transitie Veehouderij wordt als positief gezien als het gaat om begeleiding bij asbestsanering. Het kan veehouders ontzorgen en mogelijk een prijsvoordeel bedingen bij gezamenlijke inkoop.

- Een subsidie op advies vanuit het genoemde Servicepunt wordt eveneens toegejuicht. Wel geven ondernemers de voorkeur aan het kunnen inhuren van een adviseur waarmee al een vertrouwensband bestaat.

Overige

- Stoppende bedrijven zullen keuzes moeten maken tussen gebruik maken van de ruimte-voor-ruimteregeling en de stalderingsregeling. Waarbij de opbrengst van ruimte-voor-ruimte in belangrijke mate wordt bepaald door de waarde van de in te leveren varkens- of pluimveerechten en het aanbod van bedrijven dat daarvan gebruik wil maken. De stoppende veehouder zal een zo groot mogelijk deel van de saneringskosten van zijn stal willen ontvangen. Daardoor legt de ruimte-voor-ruimteregeling een financiële bodem in de markt voor stalderingsruimte en is de verwachting de kosten voor staldering vrij hoog worden.

7 Suggesties voor beleidsvoornemens _____

In dit hoofdstuk beschrijven we suggesties voor het beleid op basis van de verwachte effecten uit de Botsproef. De suggesties van veehouders en adviseurs zijn gestructureerd en geanalyseerd, en daar waar nodig of mogelijk zijn suggesties door CLM en DLV verder uitgewerkt. De onderzoekers hebben zelf geen suggesties toegevoegd. Hieronder zijn de suggesties per regeling beschreven.

7.1 Staldering

Blijvers betalen stoppers

- Er is onder veehouders geen principieel bezwaar tegen staldering, maar wel tegen de kosten van staldering. Een van de suggesties om die kosten te verlagen is het combineren van staldering met ruimte-voor-ruimte. Dat vergroot de mogelijkheden voor sanering van stoppende bedrijven en verlaagt de kosten, maar heeft mogelijk consequenties voor de ruimte-voor-ruimte regeling. Een andere optie is financieel flankerend beleid om de kosten van staldering voor de blijvers in belangrijke mate te compenseren.
- Bedrijven die investeren in dierenwelzijn (bijv. meer stalruimte per dier) of in milieu (bijv. luchtwasser al dan niet met aparte ventilatiegang naast de stal) moeten staldere als door deze investeringen het dierenverblijf toeneemt in oppervlakte. Deze verplichting ondermijnt de bereidheid en mogelijkheid om te investeren in duurzaamheid. Door veehouders is de suggestie gedaan om staldering alleen verplicht te stellen als het aantal dieren op een locatie uitbreidt. Die suggestie doet geen afbreuk aan de doelstelling om te komen tot een stabilisatie en waar mogelijk verlaging van de veedichtheid.
- Een alternatief voor het voorgaande -niet staldere in situaties waarbij ten behoeve van milieu of dierenwelzijn wel wordt gebouwd maar het aantal dieren gelijk blijft- is een lager percentage staldering. Dus bijvoorbeeld 50% in plaats van de huidige 110% staldering.
- Een ander alternatief is het mogen benutten van reeds leegstaande dierenverblijven voor staldering. Daardoor neemt de leegstand van bedrijfsgebouwen in het buitengebied af en wordt een win-win gecreëerd tussen meerdere regelingen. Een combinatie van opties is ook mogelijk, bijvoorbeeld dat staldere met leegstaande stallen alleen mag als het dierenaantal op een bedrijf niet uitbreidt.
- Bevorder het aanbod op de stalderingsmarkt door potentiële stoppers te stimuleren te stoppen. Enerzijds kan dat door eisen te stellen aan het aanpassen van het bedrijf waardoor een keuze moet worden gemaakt. Anderzijds kan een verruiming van de (bestemmings)mogelijkheden van een stoppend bedrijf de keuze om te stoppen bespoedigen.
- De verplichting tot staldere kan ook worden gekoppeld aan de hoogte van de BZV-score van de stal waarvoor deze staldering nodig is. Bij een hogere BZV-score is dan een lager percentage staldering verplicht.

Grenzen stalderingsregio's beperken onnodig

- De stalderingsregio's zijn met name aan de grenzen onnodig beperkend. Dit kan worden opgelost door (ook) stalderingszone's van bijvoorbeeld 10 km toe te passen. Alle bedrijven moeten dan stallen binnen de stalderingsregio of binnen 10 km afstand van de betreffende uitbreidende bedrijfslocatie.

Vraag en aanbod van stalderingsruimte

- Als leegstaande stallen mogen deelnemen aan staldering (al dan niet volwaardig meetellen, zie §6.1.1) wordt voorkomen dat deze stallen alsnog worden gebruikt voor de veehouderij (mits vergunningen toereikend zijn) dan wel voor andere activiteiten worden aangeboden. Naast het voordeel dat gebieden verder opschonen, zal de lagere prijs voor stalderingsruimte meer dynamiek geven en financiële ruimte bieden om te investeren ten behoeve van andere maatschappelijke wensen. Nadeel is wel dat de veedichtheid lokaal toch kan toenemen, met dien verstande dat de dierrechten in het hetzelfde concentratiegebied moeten worden aangekocht. Onderzoek naar de effecten (positief qua uitvoering en negatief qua milieu) van deze aanpassing is gewenst voordat daarover besluitvorming plaatsvindt.
- Maak vergunningen voor staluitbreiding inclusief -aanpassing pas rechtsgeldig op het moment dat het bedrijf over voldoende stalderingsruimte beschikt. De vergunning treedt dan pas in werking na het kunnen overleggen van een overeenkomst inzake de benodigde staldering. Zo krijgen veehouders de mogelijkheid om stalderingsruimte te kopen na aanpassing van alle vergunningen. Daarmee wordt het risico bij uitbreidende bedrijven weggenomen dat zij stalderingsruimte aankopen die zij niet kunnen gebruiken.
- In het voorgenomen beleid vindt staldering via de vrije markt plaats, maar de provincie zou ook een faciliterende (en regisserende) rol kunnen spelen. Met een stalderingsbank die de handel in stalderingsruimte verzorgt, kan de provincie zorgen voor een relatief lage waarde van de stalderingsruimte en speculatie voorkomen. Tevens ontzorgt een stalderingsbank ondernemers omdat zij niet zelf op zoek hoeven naar stalderingsruimte. Tenslotte kan dit instrument de sanering van stallen versnellen. Door eisen te stellen bij uitgifte kan de provincie bedrijven extra stimuleren naar gewenste ontwikkelingen.
- Het is belangrijk dat de verworven stalderingsruimte rechtsgeldig blijft, ook als het verlenen van vergunningen en/of financiering van het ontwikkelende bedrijf lange tijd op zich laat wachten. Het is belangrijk dat dit aspect helder wordt vastgelegd met de voorliggende regeling. Het toekennen van de rechten op staldering, aan stallen op basis van de gehouden dieren tot en met 17 maart 2017, wordt goed geborgd. Dat voorkomt discussies in de toekomst over de beschikbaarheid en verhandelbaarheid van rechten en over het vervallen van rechten bij (tijdelijk) niet benutten.

Stapeling van nieuwe systematiek op bestaande systemen

- Maak in provinciale regelgeving zoveel als mogelijk gebruik van bestaande systemen zoals dierrechten, om de veedichtheid te beheersen. Niemand zit te wachten op een verdere stapeling van regelgeving.
- De Interimwet veedichte gebieden, waarvoor zojuist een internetconsultatie is gestart, geeft mogelijkheden om eisen te stellen aan de omvang van veehouderijbedrijven. Als dit wetsvoorstel wordt aangenomen en de provincies voldoende ruimte biedt om de veedichtheid te beheersen, dan is het van belang dat de provincie haar voornemen staldering te heroverwegen ook daadwerkelijk inzet.

- Stapeling van regels kan ervoor zorgen dat regelgeving van verschillende overheden niet goed op elkaar is afgestemd. Voor een goede uitvoering van het ruimtelijke instrument staldering is het van belang dat structuur- en omgevingsvisies en/of bestemmingsplannen actueel en op orde zijn. Gemeenten zullen daarmee aan de slag moeten, waarbij de provincie stimulerend en ondersteunend kan optreden.

Overige

- Geef duidelijk aan welke stallen in aanmerking komen voor deelname aan staldering en hou daarvan een register bij. Dit is van groot belang als het stalderingsbeleid langere tijd blijft bestaan. Vooraf identificatie van de stallen die in aanmerking komen voor staldering op enig moment voorkomt onnodige discussies op het moment dat stalderingsruimte is of wordt verworven.
- Bekijk of het nodig is om overgangsrecht of een knelgevallenregeling in te stellen voor bedrijven die voor aankondiging van het beleid (financiële) verplichtingen zijn aangegaan en nu aanvullend worden geconfronteerd met deze regels voor staldering. Dit kan problemen bij ondernemers en jarenlange rechtszaken voorkomen.
- Als staldering wordt ingevoerd, is het van belang dat het voor lange (onbepaalde) tijd of met een duidelijke einddatum wordt ingevoerd. Dat voorkomt oneigenlijk gebruik van en speculatie in oude stallen.

7.2 Verordening natuurbescherming

Beperkte financieringsmogelijkheden en verminderde rentabiliteit

- Bedrijven die afgelopen jaren fors hebben geïnvesteerd in emissiereductie, al dan niet via interne saldering, kunnen zwaar worden getroffen door aanscherping van de verordening c.q. normstelling van 2028 naar 2020. Is het mogelijk om bedrijven uit te zonderen als zij voor het grootste deel van hun dieren reeds gebruik maken van emissiearme systemen met luchtwasser.
- Op bedrijven die emissiereducerende maatregelen hebben toegepast, welke niet voldoen aan de voorgestelde emissiereductie voor 2020, is het gewijzigde beleid ingrijpend. Enerzijds is sprake van kapitaalsvernietiging en anderzijds kan slechts een beperkt milieueffect worden gerealiseerd door aanvullende reductiemaatregelen. In de aangekondigde wijziging staat dat de aanpassing nodig is in stallen met "een emissiebeperkend systeem dat relatief weinig emissie beperkt". Er dient dus nog een keuze te worden gemaakt in de exacte hoogte van het percentage reeds gerealiseerde emissiereductie waaronder aanvullende maatregelen verplicht zijn. Voorgesteld wordt om bij de keuze van dat percentage in ieder geval rekening te houden met de kapitaalsvernietiging in relatie tot de milieuwinst van de aanvullende maatregelen. Deze afweging is van groot belang om het aantal juridische procedures te beperken.
- Vanaf 1 januari 2020 moeten alle stallen met stalsystemen ouder dan 15 jaar worden aangepast en voldoen aan de gestelde emissienormen. Maar veel stalsystemen worden technisch noch economisch afgeschreven in 15 jaar. Derhalve treedt daardoor kapitaalsvernietiging op. Een beperkte verhoging van de in de Verordening natuurbescherming voorgestelde 15 jaar, waardoor deze termijn meer in lijn is met de levensduur van stalsystemen, voorkomt een aanzienlijke kapitaalsvernietiging op veel bedrijven.

Procedureel (vergunning, financiering, etc.) niet haalbaar in 2020

- Het is procedureel in veel gevallen vrijwel onmogelijk om in 2020 de noodzakelijke emissiebeperkende maatregelen in werking te hebben. Dit geldt zeker in de gevallen dat de nodige vergunningen moeten worden verleend, stalderingsruimte verworven en financiering georganiseerd. Het versnellen van de normen van 2028 naar bijvoorbeeld 2024, waarmee ze aansluiten op de deadline voor asbestsanering, zal veel bezwaren wegnemen. Dit geeft ondernemers iets meer ruimte om investeringen de komende jaren te plannen. En het geeft de provincie en gemeenten iets meer ruimte om ervoor te zorgen dat alle regelgeving (inclusief m.b.t. mestverwerking) goed is voorbereid en op elkaar aansluit.

Milieuwinst op gebied van geur 'verdamp't

- Daag bedrijven die nu moeten investeren in een luchtwasser uit om te kiezen voor een luchtwasser die ook voor geur effectief is. Een optie is om de geurwinst die zij met deze integrale luchtwasser, een bovenwettelijke maatregel, nu realiseren op een later moment (deels) kunnen benutten voor uitbreiding van het bedrijf. Onderzoek daartoe mogelijkheden om bij de herziening van milieuvergunningen van bedrijven die kiezen voor een luchtwasser die ook effectief is voor geur, een deel van de geurreductie niet in mindering te brengen op de geurnormering van het bedrijf. Een andere optie is het financieel tegemoet komen in de kosten van deze integrale luchtwasser, zodat veehouders nu al deze milieuwinst realiseren.
- Biedt ruimte voor innovatie en ontwikkeling door op grotere schaal met de proefstalstatus te gaan werken. Daarmee komen nieuwe systemen in ontwikkeling die wellicht ook op andere terreinen voordeel scoren. Bij het voorgestelde beleid zullen veel veehouders kiezen voor bestaande, relatief bekende stalsystemen welke niet altijd het meest duurzaam zijn. Probeer bij deze aanscherping van het beleid juist ruimte te bieden aan veel duurzamere stalsystemen. Die stallen houden integraal rekening met diverse aspecten van duurzaamheid in plaats enkel een reductie van ammoniak via een 'end of pipe' benadering.

Overige

- Biedt ruimte voor innovatie en ontwikkeling door ook nog niet goedgekeurde systemen te gaan gebruiken voor emissiereductie. Versnel zo de ontwikkeling naar nieuwe stalsystemen en voorkom dat nu wordt gekozen voor luchtwassers. De doorontwikkeling van nieuwe stalsystemen is nodig om te komen tot stallen die veel beter zijn voor zowel dierenwelzijn/-gezondheid, stalemissies en de verwaarding van mest.
- Doe onderzoek naar de kosteneffectiviteit van de te nemen maatregelen vanaf 2020 door de voorgestelde aanpassing van de Verordening natuurbescherming. Is het voorgestelde beleid het meest kosteneffectief of zijn er goedkopere maatregelen en/of investeringen mogelijk om dezelfde milieuwinst te realiseren.

7.3 Mestbewerking

Meer locaties door staldering versus centralisatie mestverwerking

- Het voorgestelde stalderingsbeleid zal naar alle waarschijnlijkheid leiden tot een versnelde schaalvergroting met bedrijven die dieren houden op meerdere locaties. Die locaties liggen lang niet altijd dicht bij elkaar, waardoor de geboden mogelijkheid voor mesttransport via pijpleidingen om op één

locatie mest te verwerken, voor hen niet relevant is. Maatwerk voor centrale mestverwerking binnen één bedrijf is vanuit bedrijfseconomisch oogpunt gewenst en dient in ieder geval rekening te houden met logistieke effecten.

Provinciale regels mestverwerking door gemeentes uit te werken

- De aanvullingen op het bestaande generieke beleid ten aanzien van mestverwerking op locatie, maken het geheel moeilijker werkbaar. Probeer maatwerk toe te passen bij het op locatie mogen verwerken van mest. Belangrijk is om te kijken naar de bereikbaarheid van het desbetreffende bedrijf (en van de bedrijven waarvan de mest afkomstig is) en of de betreffende ondernemer meerdere bedrijven heeft op verschillende locaties. Met voldoende ruimte voor maatwerk is generieke verruiming van het voorgenomen beleid juist niet nodig.
- Provincie Brabant geeft aan dat mestbewerking belangrijk is. Om dat te bevorderen verdient het een hogere waardering in de BZV. Daarmee worden mestbewerking en de ontwikkeling van duurzamere stalsystemen gestimuleerd. Voor veehouders is het belangrijk dat een hogere BZV-score mogelijkheden biedt om bouwblokken te verruimen hetgeen in sommige gevallen nodig is.

7.4 Flankerend beleid

Bescheiden financiële tegemoetkoming

- Het flankerend beleid ten aanzien van een tegemoetkoming van de rentekosten is beperkt en dat zal ook gelden voor eventuele aanpassingen van dat flankerend beleid. De impact van aanpassingen in het voorgestelde beleid (bijvoorbeeld aangepaste normen in Verordening natuurbescherming van 2020 naar 2024) is veel groter. Ook andere maatregelen waardoor staldering goedkoper wordt, heeft veel meer effect dan het flankerende beleid.
- Het vervroegen van de ammoniakemissie eisen van 2028 naar 2020 heeft grote effect, zowel wat betreft de financiering van het bedrijf als het inkomen van het boerengezin. Een investeringssubsidie die de extra jaarkosten voor de periode 2020 – 2028 opvangt, is effectief op beide punten. Voor een volledige compensatie dient de investeringssubsidie overeen te komen met ongeveer de helft van de kosten van aanvullende emissiereductie maatregelen omdat de normale afschrijvingstermijn ca. 15 jaar bedraagt en de eisen 8 jaar worden vervroegd.
- Een (achtergestelde) lening kan een hulpmiddel voor de financiering van investeringen in emissiereductiemaatregelen zijn. Maar het is geen oplossing voor de rentabiliteit en daardoor zal het inkomen door deze investeringen sterk dalen.
- Veel veehouders zullen moeten investeren in emissiereductiemaatregelen. Daardoor moeten ze ook kosten maken voor stalderen, voor procedures bij de gemeente (o.a. bestemmingsplan en vergunningen) en voor onderzoeken behoeve van vergunningen en bestemmingsplan. Lagere leges voor bestemmingsplan en vergunningen, zijn een mooie tegemoetkoming in de te maken kosten. Maar in totaliteit vormen de leges slechts een klein deel van de kosten (minder dan 10%) die een veehouder moet maken voor de te nemen maatregelen.

Activiteiten Servicepunt en vertrouwde begeleiding

- Enkele dagen ondersteuning via het Servicepunt Transitie Veehouderij bij de noodzakelijke aanpassingen van hun bedrijf, wordt gewaardeerd. Maar de meeste veehouders geven de voorkeur aan advies van een eigen, vertrouwde adviseur. Overweeg de mogelijkheid om naast centraal georganiseerde advisering ook equivalente advisering te bieden door adviesvouchers te verstrekken.

Bijlage 1 Toelichting en Vragenlijst Botsproef _____

&RESULTAAT

Oostwijk 5
5406 XT Uden

Postbus 511
5400 AM Uden

T 0413 33 68 00
F 0317 49 14 75

info@dlvadvies.nl
www.dlvadvies.nl

GEVOLGEN BELEIDSWIJZIGINGEN

In opdracht van:
Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 'S-HERTOGENBOSCH

Projectleiders
F.C. van der Schans / P.A.M. Bens
CLM Onderzoek & Advies / DLV Advies

Datum
17-03-2017

DLV Intensief Advies BV -KvK 09131959

&RESULTAAT

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1. Gevolgen beleidsvoornemen Staldering	3
1.2. Opzet van het onderzoek.....	3
2. Beleidsvoornemens	3
2.1. Staldering	3
2.2. Verordening Natuurbescherming	4
2.3. Flankerend beleid	5
3. Beantwoording vragenlijst.....	5
3.1. Eigen bedrijf.....	5
3.2. Standaard bedrijf.....	6
3.3. Ondersteuning	6
Bijlage 1. Vragenlijst voor de veehouder	7
Bijlage 2. Concept regio indeling bij staldering	11
Bijlage 3. Modelbedrijven.....	12

& RESULTAAT

1. Inleiding

1.1. Gevolgen beleidsvoornemen Staldering

In november 2016 hebben Gedeputeerde Staten van Brabant voorstellen gedaan voor nieuw beleid (Staldering) en aanpassing van bestaand beleid (Verordening Natuurbescherming). Beide voorstellen hebben consequenties voor veehouderijbedrijven. Met het hierna beschreven onderzoek willen Gedeputeerde Staten nagaan hoe het beleidsvoornemen Staldering zal uitwerken in de praktijk. Daarbij is de aanpassing van de Verordening Natuurbescherming, ten aanzien van de emissie van ammoniak uit stallen, uitgangspunt voor dit onderzoek.

Centrale vraag van dit onderzoek is: "Hoe zullen veehouders omgaan met staldering, als dat als beleid vastgesteld wordt, in hun bedrijfsontwikkeling?". Daarbij richt het onderzoek zich op twee regio's: Boekel en Reusel – De Mierde. De resultaten van dit onderzoek zijn (evenals de opbrengst van de inspraak) input voor de definitieve besluitvorming door GS en PS over Staldering.

1.2. Opzet van het onderzoek

We vragen u als veehouder de gevolgen van het stalderingsbeleid voor zowel uw eigen bedrijf als een modelmatig bedrijf uit te werken aan de hand van bijgevoegde vragenlijst. Deze ingevulde vragenlijst stuurt u op naar het projectteam, waarna een adviseur vanuit het projectteam contact met u kan opnemen voor eventuele verduidelijking. Aan bedrijfsadviseurs met uiteenlopende expertise en studenten van HAS Den Bosch (top-class) wordt ook gevraagd om mogelijke gevolgen van staldering te beschrijven.

Na het individueel invullen van de vragenlijsten, krijgt u een uitnodiging voor een gezamenlijke bijeenkomst met veehouders, bedrijfsadviseurs, studenten, medewerkers van de provincie, de begeleidingsgroep en overige stakeholders. In die bijeenkomst bespreken we – in groepen – de resultaten. Het projectteam zal daarbij individuele resultaten van de veehouderijbedrijven niet op tafel brengen, maar het staat u uiteraard vrij om dat wel te doen. Na deze bespreking zal het projectteam een eindrapport opstellen.

2. Beleidsvoornemens

Het beleidsvoornemen Staldering en de wijzigingen van de Verordening Natuurbescherming zijn nog niet geheel uitgeschreven. De hoofdlijnen van het beleidsvoornemen en de wijzigingen treft u hierbij aan. Voor het overige gelden de beleidsregels (bijvoorbeeld BZV 1.2) zoals die heden – 15 maart 2017 – van kracht zijn.

2.1. Staldering

Het systeem van staldering gaat het volgende inhouden:

- Eisen worden gesteld voor het in gebruik nemen van gebouwen voor landbouwhuisdieren. Deze eisen gelden voor hokdieren, zoals varkens, pluimvee en geiten; niet voor melkrundvee en schapen.
- Voor het realiseren van een nieuw dierenverblijf (stal) moet elders in dezelfde regio met een of meer stallen worden gestaldeerd.
- De nieuwe stal betreft nieuwbouw of verbouw van een bestaande ruimte die nu niet als stal in gebruik is.
- Te stalderen stallen moeten gedurende drie jaar voorafgaand aan de introductie van stalderen, geheel of gedeeltelijk bedrijfsmatig in gebruik zijn geweest conform een geldige omgevingsvergunning en zijn herbestemd of gesloopt.
- Voor het stalderen geldt een oppervlaktefactor van 110%. Dit betekent dat voor uitbreiding

Deskundigenbericht inzake <<zaaknummer/rekestnummer>>

& RESULTAAT

van stallen minimaal 110% sanering (sloop of herbestemming) van bestaande stallen noodzakelijk is.

- Staldering mag over sectoren plaatsvinden, maar melkrundvee en schapen zijn uitgesloten.
- Staldering mag over meerdere bedrijven plaatsvinden.
- Brabant is verdeeld in zes stalderingregio's waarbinnen de staldering dient plaats te vinden. Een voorlopige regio-indeling is in de bijlage opgenomen.

Verder wordt ten aanzien van het bouwblok van het uit te breiden bedrijf een aantal elementen in het onderzoek betrokken:

- Bij het opheffen van een bouwblok met overlast (door overschrijding van normen voor geur en fijn stof uit Verordening Ruimte), mag dat bouwblok aan een ander bouwblok op een geschikte locatie (mits uitbreiding past binnen de vigerende normen voor ammoniak, geur en fijn stof) worden toegevoegd. Het bouwblok van het uit te breiden bedrijf mag maximaal 2,5 ha gaan bedragen.
- Bij een BZV-score hoger dan 8,5 mag het bouwblok op een geschikte locatie eenmalig tot 2 ha worden uitgebreid.
- Bij aanpassingen nodig voor dierenwelzijn maar bij gelijkblijvend aantal dieren mag het bouwblok op een geschikte locatie eenmalig tot 2 ha worden uitgebreid; het Panel Zorgvuldige veehouderij kan hierbij adviseren.
- Bij innovatieve concepten kan een groter bouwblok dan 1,5 ha worden toegekend als dit nodig is voor de innovatie; het Panel Zorgvuldige veehouderij beoordeelt dit.
- Wanneer de veebezetting lager is dan 2 GVE per ha is er geen maximum voor het bouwblok.

2.2. Verordening Natuurbescherming

Met de volgende wijziging van de Verordening Natuurbescherming wordt rekening gehouden:

- Vanaf 1 januari 2020 moeten alle stallen met stalsystemen die ouder zijn dan 15 jaar worden aangepast zodat zij voldoen aan de normen van tabel 1.
- Intern salderen is daarbij niet meer mogelijk.

Tabel 1 Normen reductie eis NH₃

	2020	2028
Vleeskalveren	50	85
Geiten	50	85
Leghennen	85	85
Vleeskuikens	85	85
Vleeskuikenouderdieren	70	85
Zeugen	85	85
Vleesvarkens	85	85

2.3. Mestbewerking

Het provinciaal beleid ten aanzien van mestbewerking verandert:

- Het plafond voor mestbewerkingscapaciteit in Brabant verdwijnt. Er kunnen vergunningen worden verleend, vanaf het moment dat de aangepaste verordening van kracht is.
- Mestbewerking van de mest op de locatie waar hij geproduceerd wordt is en blijft mogelijk. Dat geldt ook voor bewerking van mest op bedrijventerreinen.
- Mest van meerdere locaties mag alleen op een veehouderijlocatie of agrarisch hulpbedrijf (loonbedrijf) worden bewerkt in de volgende situaties:

Deskundigenbericht inzake <<zaaknummer/rekestnummer>>

& RESULTAAT

- Vergisting van mest van samenwerkende melkveebedrijven tot max 25.000 ton per jaar.
- De mest wordt aangevoerd via pijpleidingen en de bewerking leidt ertoe dat minimaal 50% van het aangevoerde volume wordt omgezet in loosbaar water.
- Via een afwijkingsprocedure (waarin nut en noodzaak worden nagegaan) in gebieden met een hoge dichtheid aan varkens en/of vleeskalveren (denklijn: 150.000 ton mestproductie per jaar binnen straal 2,5 km) en er geen geschikte locatie op een bedrijventerrein beschikbaar is.

2.4. Flankerend beleid

Onderstaand concept pakket bevat maatregelen ten behoeve van staldering om dit onderzoek te kunnen uitvoeren. Op dit moment is nog niet duidelijk hoe het feitelijke pakket flankerend beleid eruit komt te zien. De reacties op en ervaringen met dit concept pakket dragen bij aan de uiteindelijke invulling van het pakket.

1. Veehouders moeten zelf zorgen voor voldoende oppervlakte te stalderen stallen. Er komt een provinciaal registratiesysteem van bedrijven die willen stoppen, maar de handel gaat tussen veehouders zonder tussenkomst van de provincie.
2. Veehouders kunnen voor de extra investeringen als gevolg van Staldering en Verordening Natuurbescherming bij een investeringsfonds een lening krijgen (maximaal € 250.000,-) met 40% korting ten opzichte van reguliere rente en op de risicopremie. Looptijd lening 10 jaar en invulling in samenwerking met de huisfinancier.
3. Het Servicepunt Transitie Veehouderij organiseert sloop en asbestsanering. Veehouders die voor 2020 slopen of asbest saneren kunnen hiervan gebruik maken. Het Servicepunt ondersteunt de vergunning aanvragen en stuurt de sloop en/of sanering van de stallen aan. Hierdoor kunnen advieskosten lager zijn (ordegrootte -10%) dan gebruikelijk bij individuele sloop of asbestsanering.
4. Het Servicepunt organiseert ondersteuning bij de te volgen bedrijfsontwikkeling, bij het regelen van herbestemming e.d. Denk daarbij aan advies op gebied van oriëntatie op hoe nu verder te gaan. Het Servicepunt selecteert een aantal dienstverleners waar de veehouder gebruik van kan maken (bijvoorbeeld max 3 dagen advies). Gemeenten zorgen voor lagere leges (ordegrootte - 50%) dan regulier, door bijvoorbeeld een jaarlijkse gezamenlijke aanvraag van een wijziging van het bestemmingsplan. Daarnaast denken gemeenten actief mee over *waarde-creatie* via herbestemming (niet-agrarisch bedrijf, energieproductie, etc.).
5. Bedrijven die bij uitbreiding te maken hebben met de Landschapsinvesteringsregeling (bijv. bij uitbreiding bouwblok) kunnen kosten voor staldering verrekenen met de benodigde investering in ruimtelijke kwaliteit.

3. Beantwoording vragenlijst

3.1. Eigen bedrijf

Wij vragen de deelnemers aan het onderzoek om voor het eigen bedrijf de vragen in bijlage 1 in te vullen. Na invulling zullen we een contactmoment plannen om de invulling gezamenlijk te bespreken voor het kunnen stellen van toelichtende vragen. Tevens kan tijdens dit contact nadere toelichting vanuit de veehouder aan het projectteam mee gegeven worden. Het projectteam is beschikbaar om verduidelijking te geven op het beleidsvoornemen Staldering en/of de vragenlijst.

De veehouders wordt gevraagd om zo compleet mogelijk, zowel kwalitatief als kwantitatief, in te gaan op de effecten van het beleidsvoornemen Staldering (rekening houdend met de gewijzigde Verordening Natuurbescherming) voor zijn bedrijf.

Deskundigenbericht inzake <<zaaknummer/rekestnummer>>

5

&RESULTAAT

3.2. Standaard bedrijf

Daarnaast vragen wij de veehouders en de adviseurs om voor één van de 9 modelbedrijven de vragen ook zoveel mogelijk in te vullen. De 9 modelbedrijven zijn opgenomen in de bijlage 3 ter informatie. In overleg met het projectteam wordt voor elke veehouder en elke adviseur een modelbedrijf vastgesteld. De antwoorden op vragen over de voorbeeldbedrijven worden individueel beschreven in het eindrapport. De resultaten over de eigen bedrijven komen als groepsresultaat in het rapport.

3.3. Ondersteuning

Wij vragen de veehouders om zelfstandig de vragenlijst te beantwoorden. Bij onduidelijkheden over het beleidsvoornemen of de vragenlijst is het projectteam beschikbaar voor ondersteuning. Daarvoor kunt u contact opnemen met Marco Hol op nummer 06- 26518686. We willen u vragen om deze vragenlijst zo spoedig mogelijk in te vullen en deze daarna aan ons terug te sturen, bij voorkeur per mail naar m.hol@dlvadvies.nl, zodat wij die kunnen verwerken.

& RESULTAAT

Bijlage 1. Vragenlijst voor de veehouder

Voor u ligt een vragenlijst over voorgenomen beleidsaanpassingen in de Brabantse veehouderij. De aanpassingen gaan over een systeem van 'staldering', waarbij aanpassing of uitbreiding van veehouderijbedrijven alleen nog mogelijk zijn als daar op een andere plaats of plaatsen in dezelfde regio ruimte voor wordt gemaakt door middel van het slopen of herbestemmen van stalruimte. U treft hieronder een omschrijving van het systeem aan. Let wel: het gaat om een concept regeling. Niet alle punten zoals ze zijn beschreven zullen één op één in beleid worden overgenomen. De uitkomsten van dit onderzoek zullen bij de invoering van het systeem worden meegenomen.

In deze uitwerking vragen we u om een aantal gegevens van uw bedrijf vast te leggen en om de gevolgen van het geschetste pakket aan maatregelen voor uw bedrijf te benoemen.

VOOR BEDRIJF MET MEERDERE LOCATIES, VRAGEN WE U DE VRAGENLIJST VOOR ELKE LOCATIE APART IN TE VULLEN

1. Locatie van het bedrijf (plaats) :

2. Typering van het bedrijf
(per stal op één locatie de kenmerken aangeven)

	Stal 1	Stal 2	Stal 3	Stal 4	Stal 5
Diercategorie *					
Aantal dieren					
Stalnummer					
Groenlabel-systeem?					
Bouwjaar					
Jaar van renovatie					
Asbest aanwezig					
Gepland jaar vervanging of renovatie					

* Diercategorieën:

1) zeugen	2) vleesvarkens	3) leghennen
4) vleeskuikens	5) legheouderdieren	6) vleeskuikenouderdieren
7) vleesstieren	8) wit-vleeskalveren	9) rosé-vleeskalveren
10) melkgeiten		

3. Op welke markt richt uw bedrijf zich?
(een optie aankruisen, eventueel toelichting geven)
- ☐ Ik produceer zonder specifiek kwaliteitskenmerk
 - ☐ Ik produceer met kwaliteitskenmerk bijv. Beter Leven 1 ster
 - ☐ Ik produceer met kwaliteitskenmerk voor een nichemarkt;
 - ☐ Anders, nl.....
4. Welke omschrijving typeert de ontwikkeling van uw bedrijf het beste?
(een optie aankruisen, eventueel toelichting geven)
- ☐ Ik wil mijn bedrijf de komende jaren uitbreiden
 - ☐ Ik wil mijn bedrijf de komende jaren aanpassen zodat ik kan produceren met een kwaliteitskenmerk (bijv. Beter Leven)
 - ☐ Ik wil de komende jaren geen grote veranderingen doorvoeren op mijn bedrijf
 - ☐ Ik wil binnen enkele jaren (voor 2020) mijn bedrijf beëindigen
 - ☐ Anders, nl.....

Deskundigenbericht inzake <<zaaknummer/rekestnummer>>

7

& RESULTAAT

5. Welke ontwikkeling ziet u voor uw bedrijf op deze locatie voor de komende 5-10 jaar:
(een optie aankruisen, eventueel toelichting geven)
- ☐ Het aantal dieren wil ik uitbreiden met %
 - ☐ Door vervanging of nieuwbouw wil ik mijn stalruimte met m2 uitbreiden
 - ☐ Anders, nl.....

De provincie heeft het voornemen om staldering in te voeren en om de Verordening Natuurbescherming aan te passen. Daarbij komen er enige mogelijkheden om het bouwblok te verruimen. Wat heeft dit voor gevolgen voor uw bedrijf?

6. Wat betekenen de beleidsvoornemens voor de ontwikkeling van uw bedrijf?
(wel of geen doorstrepen en het antwoord uitgebreid toelichten)
- ☐ Dit heeft tot 2020 voor mij wel / geen consequenties, omdat
.....
.....
 - ☐ Dit heeft tussen 2020 en 2024 voor mij wel / geen* consequenties, omdat ...
.....
.....
 - ☐ Dit heeft na 2024 voor mij wel / geen* consequenties, omdat
.....
.....
 - ☐ Anders, nl.....
.....
.....

Denk bij uw antwoord aan:

- Het versnellen van ontwikkelingen op mijn bedrijf, zodat ik de nieuwe regels voor ben.
- De ontwikkeling van mijn bedrijf ga ik opnieuw bezien, omdat ik andere keuzes moet maken.
- De markt vraagt om andere productkwaliteiten. Daar kan ik nu wel of niet op inspelen.
- De kosten van ontwikkeling van mijn bedrijf zullen hoger zijn.
- De ontwikkeling van mijn bedrijf op een andere locatie en mogelijke effecten elders.
- De concentratie van mijn bedrijf van meerdere locaties naar minder locaties of één locatie en mogelijke effecten elders.
- De uitbreiding of aanpassing zal minder gemakkelijk of gemakkelijker te realiseren zijn.
- Het aanpassen van het bedrijf is zo kostbaar dat bedrijfsbeëindiging in beeld komt.

Deskundigenbericht inzake <<zaaknummer/rekestnummer>>

8

& RESULTAAT

7. Heeft u binnen uw regio zicht op bedrijven waarmee u eventueel zou kunnen staldereen?
(een optie aankruisen en keuze motiveren)
- ☐ Ja, ik heb een bedrijf / enkele bedrijven op het oog die zullen gaan stoppen
 - ☐ Ja, want ik verwacht dat er voldoende bedrijven zullen stoppen
 - ☐ Nee, ik weet niet of ik zomaar een bedrijf zal kunnen vinden
 - ☐ Nee, ik verwacht niet dat er genoeg bedrijven beschikbaar zijn
 - ☐ Anders, nl.....

Motiveer uw keuze:

.....

In het flankerend beleid is sprake van een investeringsfonds ten behoeve van leningen voor extra investeringen als gevolg van staldering (maximaal € 250.000,-). Deze bieden 40% korting op de reguliere rente en op de risicopremie, hebben een looptijd van 10 jaar en worden ingevuld in samenwerking met de huisfinancier.

8. Wat vindt u van deze faciliteit?
(uitgebreid toelichten)
-
-
-

9. Beïnvloedt deze faciliteit uw keuze?
(een optie aankruisen en keuze motiveren)
- ☐ Ja, want
 - ☐ Nee, want

Het Servicepunt Transitie Veehouderij organiseert sloop en asbestsanering. Veehouders die vóór 2020 slopen of asbest saneren kunnen hiervan gebruik maken. Het Servicepunt ondersteunt de vergunningaanvragen en stuurt de sloop en/of sanering van de stallen aan. Hierdoor kunnen de kosten lager zijn dan gebruikelijk bij individuele sloop of asbestsanering.

10. Voegt deze activiteit van het Servicepunt iets voor u toe?
(uitgebreid toelichten)
-
-

Het Servicepunt organiseert ondersteuning bij de te volgen bedrijfsontwikkeling, bij het regelen van herbestemming e.d. Denk daarbij aan advies op gebied van oriëntatie op hoe nu verder te gaan. Het Servicepunt selecteert een aantal dienstverleners waar de veehouder gebruik van kan maken (bijvoorbeeld max 3 dagen advies).

11. Voegt deze activiteit van het Servicepunt iets voor u toe?
(uitgebreid toelichten)
-
-

Deskundigenbericht inzake <<zaaknummer/rekestnummer>>

& RESULTAAT

12. Heeft u nog wensen voor andere ondersteuning door het Servicepunt?
(uitgebreid toelichten)

.....
.....

Veehouders moeten zelf zorgen voor voldoende oppervlakte te stallen stallen. Er komt een provinciaal registratiesysteem van bedrijven die willen stoppen. Dit is openbaar in te zien maar de handel gaat tussen veehouders zonder tussenkomst van de provincie.

13. Denkt u dat de regeling op deze manier goed gaat werken?
(een optie aankruisen en keuze motiveren)

☐ Ja, want
☐ Nee, want

Tot slot nog enkele open vragen. U kunt hier een uitgebreidere beschrijving geven van wat de voorgenomen beleidsveranderingen voor uw bedrijf en u persoonlijk betekenen.

14. Kunt u benoemen wat u met het nu beschreven beleidsvoornemen nu anders gaat doen dan u in het geval zonder dit beleidsvoornemen gedaan zou hebben?
(uitgebreid toelichten)

.....
.....
.....

15. Wilt u nog andere opmerkingen meegeven?
(uitgebreid toelichten)

.....
.....
.....

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700
F 0345 470 799

www.clm.nl